

■ 100 de ani de la înființarea Consiliului Dirigent ■ Poveștile făuritorilor Marii Uniri
Supliment special realizat de Mesagerul de Sibiu cu sprijinul Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale
Editor: Cosmin Pal ■ Consultant științific: dr. Alexiu Tatu

Duminică, 9 decembrie, se împlinesc 100 de ani de la instalarea oficială a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, condus de Iuliu Maniu. Momentul aniversar este unul onorant pentru sibieni, cu atât mai mult cu cât Consiliul a funcționat la Sibiu și a avut în componență câțiva dintre intelectualii de elită ai Sibiului și ai zonei: Octavian Goga (Rășinari), Onisifor Ghibu (Săliște), Lucian Borcia (Sibiu), Ionel Comșa (Săliște) și Ioan Lupăș (Săliște).

Eveniment de importanță deosebită pentru destinul Statului român, Marea Unire a însemnat exprimarea voinței românilor din toate teritoriile locuite de aceștia, la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia. Entuziasmului popular de la 1 Decembrie 1918 i-a urmat constituirea Marelui Sfat, care, în prima sa ședință, din 2 decembrie 1918, a ales un Comitet compus din 15 membri (10 membri din partea Partidului Național Român, doi din partea Partidului Social-Democrat din Transilvania și trei independenți), cărui i s-au transmis mandatele de inițiativă și acțiune absolut necesare din punct de vedere constituțional în acele momente.

Primul consiliu de miniștri

Acest comitet va purta numele de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria și va fi investit cu puteri de guvernare, legislative și executive nelimitate. Avându-l președinte pe Iuliu Maniu, ca membri pe Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Ioan Suciu, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Victor Bontescu, Vasile Lucaciu, Valeriu Braniște, Octavian Goga, Emil Hațieganu, Romul Boilă, Iosif Jumanca și Ion Flueraș, Consiliul Dirigent – după ce membrii prezenți au depus jurământul solemn în ședința electorală a Marelui Sfat din 2 decembrie 1918 – și-a început în aceeași zi activitatea: au fost aleși patru vicepreședinți: Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop și Aurel Vlad. După stabilirea resorturilor și a șefilor de resorturi, se statuează răspunderea morală, politică, juridică și materială a acestora și se numesc primii secretari generali: Lucian Borcia, la președinție și cu conducerea proceselor-verbale, Victor Onișor la Interne, Ioan Lapedatu la Finanțe, Vasile C. Osvadă la Agricultură, Constantin Mitsis la Alimentare, Silviu Dragomir la Propagandă și Caius Brediceanu la Externe.

Au înțeles rolul lor istoric și și-au dedicat viața înfăptuirii și propășirii României întregite. Cu învățătura dobândită în școlile din satele și comunele de origine și mai apoi în orașele ardelene și marile centre universitare din străinătate, toți acești corifei ai luptei pentru drepturi naționale vor deveni și vor rămâne adevărate modele, demne de urmat pentru urmași.

ALEXIU TATU | director Arhivele Naționale Sibiu

Oamenii momentului

Instalat la Sibiu în 9 decembrie 1918, Consiliul Dirigent organizează serviciile centrale ale resorturilor, stabilește ierarhia în serviciile acestora și numește noi secretari generali: generalul Ioan Boeriu la Război, inginerul Leo Bohățiel la Comunicație, Ionel P. Comșa la Comerț, Valer Moldovan la Organizare, Eugen Muntean la Industrie, Iuliu Moldovan la Ocrotiri Sociale și Igienă, Alexandru Marta la Justiție, Ioan Lupăș, Alexandru Russu și Lutz Korody la Culte, Onisifor Ghibu la Instrucție, Zosim Chirtop și Victor Deleu la Interne și George Moroianu la președin-

ție. O nouă reorganizare a Consiliului Dirigent are loc în prima parte a anului 1919, când se desființează resorturile de Război și Siguranță Publică, Externele și Propaganda, ca urmare a intrării titularilor lor – Ștefan Cicio-Pop, Alexandru Vaida-Voevod – ca miniștri fără portofoliu în guvernul regal. Vara anului 1919 aduce noi modificări, demisia lui Ioan Flueraș și Iosif Jumanca, în urma refuzului Marelui Sfat de a acorda drept de vot femeilor, a adus în locul lor pe Mihai Popovici și pe Tiberiu Brediceanu. Resortul Comerțului și Agriculturii devine Resort al Industriei și Comerțului

condus de Mihai Popovici, iar la Agricultură Victor Bontescu. Tot acum se înființează Resortul Sănătății Publice, Artei și Ocrotirilor Sociale condus de Tiberiu Brediceanu. În luna septembrie a anului 1919, Resortul Organizării și Propagandei se scindează, conducerea Propagandei revenind lui Octavian Goga. Tot acum, Resortul Alimentare este desființat, Romul Boilă rămânând șeful Resortului Comunicație. Demisia lui Aurel Lazăr îl aduce Justiție pe Emil Hațieganu. În sfârșit, desființarea Resortului Organizare va însemna venirea ca președinte al Comisiei superioare agra-

Banatului și al ținuturilor românești din Ungaria

idului Național-Creștietății Scriitorilor Români Academiei Române, la Național de Poezie în „Țara Noastră” din nsformată apoi în zi de estetică din 1936, Cluj. Prim-ministru n perioada 28 decemrie 1938. Moare în 7

Onisifor Ghibu

nceput să scrie ver5-16 ani, primele încate în „Familia” din din Sibiu, când a is- n 1902 întemeiază la a cu alți scriitori, re- Opera: Poezii, Buda- de cuvinte, Sibiu, niu trecător, f.a.: Ne București, 1909; Ce e tre?, Arad, 1911; Din urești, 1909; Domnul e în pustiu, 1915; Po- tece fără țară, 1916; 6; Coșbuc, 1923; Ide- 23; Poezii, București, 1926; Pagini din lup- tru unire; Chișinău, rbe, București, 1927; 28; Discurs, 1929; Ace- a-București, 1930; Un tinité: Saint Aulaire, 1930; Primejdia străi- 1934; Fragmente au- vocatorii, f.a.: Abece- aiova, 1931, două vo- re, cu S. Mehedinți, dia omului, traduce-

politician, născut în Seleuș-Cigărel, Arad, scoala primară în Bonad și Arad. Liceul și ate la Arad în 1881. A latina la Universita- na, 1881-1885. Tot în l de capacitate. A fost utul pentru formarea din Pesta. De la acest 86 la Caransebeș, ca e la Institutul diece- fost numit la Gimna- profesor de istorie și lim- 01, când a fost pensi- retar al Societății pen- de teatru român, iar

Secțiunea istorică a 1901, secretar al Con- in Arad și în Congre- c. Colaborator perma- una Poporului”, deve- na”, a scris numeroa- culturale. A fost un Național Român din at al Cercului Radna, te remarcabilă în Par- 1903, la o relocare la Berlin. Acolo a fost 1904 profesor senior la „Royal Gymnasium” și din 1907 director al „Fontaneschule” din Schöneberg. În acest timp, Korodi a apar- tinut conducerii Asociației Pan-germane și a fost editorul ziarului german între 1917 și 1919, care a fost considerat organul ace- stei asociații. După Unirea Transilvaniei cu România, s-a întors în 1919 în patria sa. Ca reprezentant al sașilor transilvăneni, a fost membru al Senatului României. În anii 1921-22 a lucrat în cadrul Ministerului de Interne al României, apoi sa întors ca pro- fesor la Școala de Gimnastică de Stat din Germania, în Timișoara, înapoi la serviciul didactic. Din cauza implicării sale în orga- nizarea politică a șvabilor din Banat, a fost pensionat la începutul anului 1925. S-a mur- tat în Germania și a predat la Gimnaziul „Goethe” din Hanovra. Din 1928 a locuit din nou în Berlin, unde a scris pentru coti- diene. A murit în 25 martie 1954 la Berlin.

Ioan I. Lapedatu, economist, născut în anul 1876 în Săcele, Brașov. A studiat în Brașov și Budapesta, la Aca-

de demult, povestire istorică, ediția a treia, Sibiu, 1911; Despre pocăință, 1911; Însemnătatea bisericii, 1911; La Ziua Sf. Andrei, 1911; Misiunea episcopilor Adamovici și Bob la curtea din Viena, 1912; Sfânta Scriptură în limba română, 1912; Temeliile trecutului nostru, 1912; Gheorghe Bariț, 1913; Principele ardelean Acațiu Barcsai și Mitropolitul Sava Brancovici, București, 1913; Con- tribuțiuni la istoria Românilor ardeleni, 1915; Episcopul Vasile Moga și profeso- rul Gheorghe Lazăr, 1915; Mângâiați po- porul! Cuvântări, Sibiu, 1916; Despre în- ceputul neamului nostru românesc, Bi- blioteca populară a Asociațiunii, f.a.: Ca- pul lui Mihai Viteazul, 1920; Carte de citire (pentru diferite clase, diferite edi- țiuni), cu Brătescu-Voinești, ș.a., Bucu- rești, 1920-1922; Nicolae Popea și Ioan N. Moldovan, 1920; Factorii istorici ai vieții naționale românești, Lecțiuni in- augurală, Cluj, 1921; Cea mai veche re- vistă literară românească, 1921; Istoria Românilor, 1921; Chestia Concordatu- lui, Sibiu, 1921; La Centenarul morții lui Petru Maior, cu Sextil Pușcariu și Al. Lapedatu, Cluj; Mitropolitul Andrei Șa- guna, Sibiu, 1921, două volume; Andrei Șaguna și conducătorii „Asociațiunii tran- silvane”, București, 1923; Avram Iancu, Cluj, 1924; Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșianu, București, 1925; Revoluția lui Horia, 1924; Sufletul lui Șaguna, 1924; Romani și Dacia, Bibl. „Steaua”; Legea unificării bisericești, 1925; Viața și faptele lui Andrei Șagu- na, Bibl. Steaua; Patriarhia Românilor, Cluj, 1925; Din trecutul ziaristicii româ- ne, Bibl. „Semănătorul”, Arad; Luptători pentru lumină; Contribuțiuni la istoria ziaristicii române ardeleni, Sibiu, 1926; Învingeți-vă pe voi înșivă, 1926; Trei ge- nerațiuni ... 1926; Studii ... 1927; Doi umaniști români, 1928; Lecturi din iz- voarele ist. rom., Cluj, 1928; Sibiul ca centru al vieții românești, 1928; „Chro- nicon Dubnicense” despre Ștefan cel Ma- re, București, 1929; Istoria Bisericii Or- todoxe Române, 1929; Regele Ferdinand, Cluj, 1929; I. Bogdan. Brașov, 1930; Un episod istoric din anul 1917, București, 1932; Istoria unui manual de istorie, 1932; O binefăcătoare ..., Sibiu, 1933; Carte de Istorie bisericească ilustrată, București, 1933; Corespondența lui Gri- gore Ghica, 1933; Documente istorice, Cluj, 1933; Episcopul N. Popea, 1933; În- ceputul domniei lui Matei Basarab, Bu- curești, 1933; Opera cultural-educativă a Bisericii Ortodoxe, Cluj, 1933; Răscoa- la țărănilor din Transilvania la 1784, 1934; Trecutul nostru românesc, Sibiu, 1934; Anastasia Șaguna, București, f.a.; Cronicari și istorici români din Transil- vania, Craiova, f.a., două volume; Nec- esitatea unei concentrări democratice, Cluj, 1925; Unitatea etnică a Românie față de revizionism, București, 1934, cu D. Marmeliuc; Probleme școlare, 1937.

Aurel Lazăr, avocat, om politic, născut în 1874 în Oradea. În 1898 absol- vă Academia de Drept din Oradea, obține doctoratul în drept la Budapesta. Ia par- te activă, de tânăr, la luptele pentru drep- turile politice și mișcarea culturală a ro- mânilor. Din 1897, membru în comitetul Partidului Național, al cărui fruntaș a ră- mas. În casa sa din Oradea, în octombrie 1918, s-a ținut memorabila ședință a Co- mitetului Național, formulându-se Decla- rația citită de Alexandru Vaida-Voevod în Parlamentul ungar, prin care se anunța că românii se socot liberi de a hotări sin- guri asupra viitorului lor. Șef al Resortu- lui de Justiție în Consiliul Dirigent, depu- tat din 1919 în trei legislaturi, președinte al Camerei Deputaților în 1928, sub gu- vernul Maniu, președinte al Comisiunii interimare a orașului Oradea. A murit în 18 noiembrie 1930.

Ioan Lupăș, profesor universi- tar, născut în 1880 în Săliște, Sibiu. A făcut școala primară în Săliște, liceul în Sibiu și Brașov, bacalaureat în 1900, la Universitatea din Budapesta studiul isto- riei și al latinei, 1900-1904, în 1902 „examenul fundamental”, în mai 1904, licența și doctoratul în istorie, octombrie 1904. Cursuri la Universitatea din Ber- lin, 1904-1905, în primăvara lui 1905, împreună cu Octavian Goga, face călă- torii de studii în Bavaria, Tirol, Italia. La 1 august 1905 intră în învățământ, ca profesor la Seminarul „Andreian”, 1905-1909, este apoi inspector școlar con- fesional, 1909-1919, protopop de Săliște, 1909-1920, secretar general al Resortu- lui de Instrucțiune Publică, 1918-1919, membru al Academiei Române din 1916 și președinte al Secțiunii istorice, 1932-1935. Deputat, 1919-1920, 1922-1926, 1926-1927, deputat în Con- gresul național bisericesc, în cel mitro- politan din Transilvania și în Sinodul eparhiei Cluj. Membru în comisia celor 15 pentru pregătirea proiectului de lege relativ la unificarea organizării consti- tuționale bisericești și în Comisiunea pentru conservarea monumentelor isto- rice, Secția Transilvania, vicepreședinte al Secției istorice a ASTREI. Între 1 au- gust – 1 noiembrie 1908, închis la Seghe- din, condamnat pentru un articol publi- cat în revista „Țara noastră” din Sibiu. În politică a fost averescan, gogist și na- țional-creștin. Ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale, 30 martie 1926 – 4 iunie 1927 și al Cultelor și Artelor, 28 decembrie 1937 – 10 februarie 1938. A debutat în publicistică în anul 1900, în „Tribuna” și „Tribuna literară”. Opera: Câteva pagini din trecutul comunei Se- liște, Sibiu, 1903; Az erdélyi görög Kele- ti egyház és a vallás-unio XVIII század folyaman, Budapest, 1904, teză de doc- torat; Un capitol din istoria ziaristicii românești ardeleni, Sibiu, 1906; Történe- ti Parhuzamoa. Felet Jancso Benedek ur „Politikai Hullárnaira” Irta Justus, Bu- dapest, 1917; Mitropolitul Andrei Șagu- na, Sibiu, 1909; Contele Ștefan Szechenyi și politica de maghiarizare, 1910; Viața unei mame credincioase, București, 1910;

De demult, povestire istorică, ediția a treia, Sibiu, 1911; Despre pocăință, 1911; Însemnătatea bisericii, 1911; La Ziua Sf. Andrei, 1911; Misiunea episcopilor Adamovici și Bob la curtea din Viena, 1912; Sfânta Scriptură în limba română, 1912; Temeliile trecutului nostru, 1912; Gheorghe Bariț, 1913; Principele ardelean Acațiu Barcsai și Mitropolitul Sava Brancovici, București, 1913; Con- tribuțiuni la istoria Românilor ardeleni, 1915; Episcopul Vasile Moga și profeso- rul Gheorghe Lazăr, 1915; Mângâiați po- porul! Cuvântări, Sibiu, 1916; Despre în- ceputul neamului nostru românesc, Bi- blioteca populară a Asociațiunii, f.a.: Ca- pul lui Mihai Viteazul, 1920; Carte de citire (pentru diferite clase, diferite edi- țiuni), cu Brătescu-Voinești, ș.a., Bucu- rești, 1920-1922; Nicolae Popea și Ioan N. Moldovan, 1920; Factorii istorici ai vieții naționale românești, Lecțiuni in- augurală, Cluj, 1921; Cea mai veche re- vistă literară românească, 1921; Istoria Românilor, 1921; Chestia Concordatu- lui, Sibiu, 1921; La Centenarul morții lui Petru Maior, cu Sextil Pușcariu și Al. Lapedatu, Cluj; Mitropolitul Andrei Șa- guna, Sibiu, 1921, două volume; Andrei Șaguna și conducătorii „Asociațiunii tran- silvane”, București, 1923; Avram Iancu, Cluj, 1924; Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșianu, București, 1925; Revoluția lui Horia, 1924; Sufletul lui Șaguna, 1924; Romani și Dacia, Bibl. „Steaua”; Legea unificării bisericești, 1925; Viața și faptele lui Andrei Șagu- na, Bibl. Steaua; Patriarhia Românilor, Cluj, 1925; Din trecutul ziaristicii româ- ne, Bibl. „Semănătorul”, Arad; Luptători pentru lumină; Contribuțiuni la istoria ziaristicii române ardeleni, Sibiu, 1926; Învingeți-vă pe voi înșivă, 1926; Trei ge- nerațiuni ... 1926; Studii ... 1927; Doi umaniști români, 1928; Lecturi din iz- voarele ist. rom., Cluj, 1928; Sibiul ca centru al vieții românești, 1928; „Chro- nicon Dubnicense” despre Ștefan cel Ma- re, București, 1929; Istoria Bisericii Or- todoxe Române, 1929; Regele Ferdinand, Cluj, 1929; I. Bogdan. Brașov, 1930; Un episod istoric din anul 1917, București, 1932; Istoria unui manual de istorie, 1932; O binefăcătoare ..., Sibiu, 1933; Carte de Istorie bisericească ilustrată, București, 1933; Corespondența lui Gri- gore Ghica, 1933; Documente istorice, Cluj, 1933; Episcopul N. Popea, 1933; În- ceputul domniei lui Matei Basarab, Bu- curești, 1933; Opera cultural-educativă a Bisericii Ortodoxe, Cluj, 1933; Răscoa- la țărănilor din Transilvania la 1784, 1934; Trecutul nostru românesc, Sibiu, 1934; Anastasia Șaguna, București, f.a.; Cronicari și istorici români din Transil- vania, Craiova, f.a., două volume; Nec- esitatea unei concentrări democratice, Cluj, 1925; Unitatea etnică a Românie față de revizionism, București, 1934, cu D. Marmeliuc; Probleme școlare, 1937.

Iuliu Maniu, jurist și om politic, născut în 1873 în Șimleul Silvaniei, mem- bru onorific al Academiei Române din 7 iunie 1919. Fiu de magistrat și nepot, du- pă mamă, al lui Simion Bărnuțiu. Studiile primare la Blaj, cele liceale la Zalău, dreptul la Universitățile din Cluj, Viena și Budapesta. Din 1896 doctor în drept din 1898 cu cenzură de avocat la Pesta. Se sta- bilește în Blaj ca avocat al Mitropoliei U- nite, unde funcționează până în anul 1915, când este înrolat în armată, face Școala de ofițeri de rezervă și este trimis pe frontul rusesc și apoi pe cel italian. Încă student, participă activ la viața politică, în 1892 participă la Congresul studentesc de la Ro- man, ca reprezentant al studențimii ro- mâne din Ardeal, iar între 1893-1895, la manifestările pentru Republică și Memo- rand. Ca student înființează Societatea studenților români, sârbi și slovaci în Bu-

Ioan Lupăș

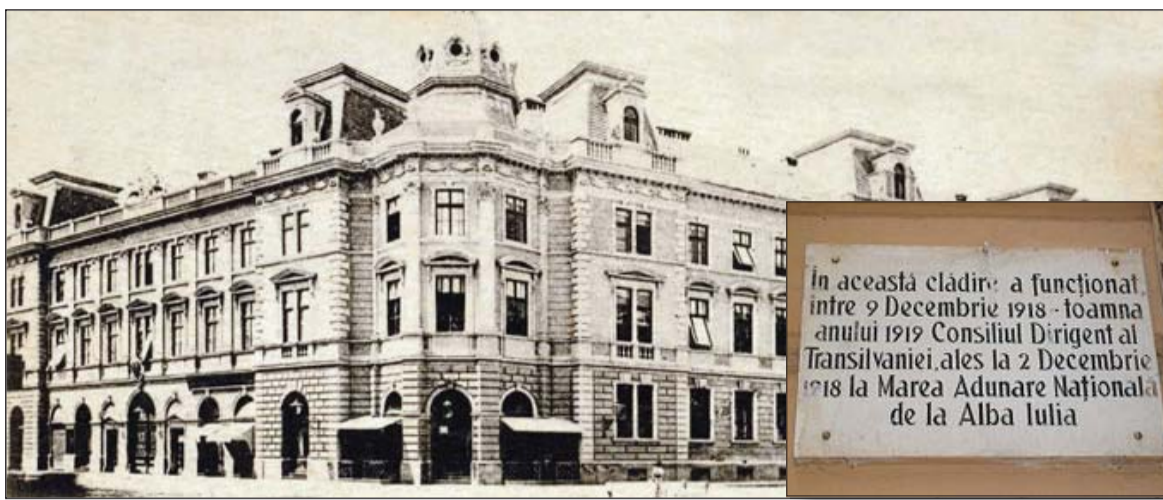
dapesta, și, în calitate de președinte, în 1896, rostește un discurs politic cerând au- tonomie națională pentru românii din Ar- deal și o nouă direcție politică activistă. În același an este ales membru în Comitetul Național al Partidului Național Român. Între 1906-1910, deputat al Cercului Vin- țul de Jos, având intervenții deosebite în Parlamentul de la Budapesta. Întors de pe front, după consfătuirea Partidului Na- țional din 24 septembrie 1918, se stabilește la Viena, unde, în luna octombrie, în timpul revoluției, sublocotenent fiind, cu câteva mii de ostași români, ocupă o par- te din Ministerul de Război și cu sprijinul ofițerilor români, începe organizarea osta- șilor. Între 15-16 noiembrie 1918, ia par- te la tratativele cu partea maghiară, pronunțându-se pentru desfacerea totală de Ungaria. La Adunarea de la Alba Iulia, într-un discurs sobru, arată drepturile isto- rice indiscutabile ale românilor asupra Ardealului și asupra celorlalte ținuturi ro- mânești. Contribuie hotărâtor la formula- rea rezoluțiilor votate de Adunare. Mare- le Sfat Național de la Alba Iulia îl alege ca președinte al Consiliului Dirigent și șef al Resortului de Interne. Timp de mai bine de un an, conduce treburile Ardealului, consolidând noua administrație româneas- că. După moartea lui G. Pop de Băsești, este ales președinte al Partidului Națio- nal din Ardeal, care, în februarie 1923, a fuzionat cu Partidul Democrat al lui Take Ionescu, în ianuarie 1925, cu Partidul Na- ționalist al lui Iorga, iar în toamna lui 1928 cu Partidul Țărănesc condus de Ion Miha- lache, formând Partidul Național-Țără- nesc. Prim-ministru între 16 noiembrie 1928 – 7 iunie 1930, 13 iunie – 10 octom- brie 1930 și 20 octombrie 1932 – 14 ianu- arie 1933. Opera: Discursuri parlamenta- re, Blaj, 1906; Ardealul în timpul războiu- lui, Cluj, 1921; Chestia Banatului, Bucu- rești, 1924; Problema minorităților, 1924; 1929; Lege pentru organizarea ministe- lor, Au comte de Saint Aulaire, 1930; Ro- mânia și revizuirea tratatelor, 1934, cu C.I.C. Brătianu.

Alexandru Marta, născut în 21 decembrie 1869 în comuna Căprioara, ju- dețul Severin, plasa Birchiș, Judecătoria Făget. La 1 Decembrie 1918 era consilier la Curtea de Apel maghiară din Seghedin. A fost ales de Adunarea de la Alba Iulia în Marele Sfat. A ocupat postul de secretar general al Consiliului Dirigent până la des- ființarea acestuia, secretar general al Mi- nisterului Justiției pentru Ardeal și Ba- nat, până în 30 august 1920, primpreșe- dinte al Curții de Apel Oradea, din mai 1921, al Curții de Apel Timișoara, până în 30 aprilie 1938, când a ieșit la pensie; în 14 august 1938 a fost rechemat în calita- te de resident regal al Ținutului Timiș, pâ- nă la 30 septembrie 1940.

Constantin Missits, născut la Lipova la 26 mai 1878, doctor în Drept la Universitatea din Budapesta, avocat și delegat al Lipovei, a îndeplinit atribuții legate de funcția de președinte al Asociației ardelenene pentru industria și comerțul cu lemne, dinamizând Societatea forestieră „Carpatia” și contribuind la înființarea „Întreprinderilor Forestiere Române S.A.” din Cluj. Urmează liceul la Lugoj, apoi dreptul la Budapesta. În vremea anilor de liceu, la Lugoj, se bucură de un stipendiu din partea Fundației „Emanoil Gojdu”. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Budapesta în anul 1895. Studentul Missits, la curent cu întemnițarea memorandiștilor, prezent printre semnatarii unor adrese de încurajare studențești către redactorul „Dreptății”. La finele anului 1895 renaște Societatea studențească română „Petru Maior” din Budapesta, Missits figurează printre membrii ordinari ai acesteia. În august 1896 e activ în pregătirea Adunării generale a Asteii la Lugoj. După câțiva ani de practică de candidat de avocat, devine membru al Societății pentru fond de teatru român. În cursul ultimei decade a lunii noiembrie 1918, Missits este ales printre cei cinci delegați ai Cercului electoral Lipova din partea populației românești, cu scopul mărturisit de a participa la hotărârea sorții națiunii române în duminica zilei de 1 decembrie 1918, în cadrul solemn al Adunării de la Alba Iulia. Îndată după Adunare este numit secretar general la Resortul de alimentare al Consiliului Dirigent de la Sibiu, unde rămâne până în luna octombrie 1919. Sarcina sa era deosebit de grea, dublată de o mare răspundere. Moartea îi survine fulgerător la Brașov, în ziua de 31 iulie 1921.

Iuliu Moldovan, medic, profesor universitar, născut în 15 iulie 1882 în Bogata de Mureș. Studii la Praga și Viena, asistent, profesor de igienă și igienă socială la Universitatea din Cluj, decan, membru al Societății de biologie, cooptat în Marele Sfat al Transilvaniei, secretar general și inspector general sanitar și de ocrotire a Ardealului. Subsecretar de Stat, în perioada 14 noiembrie 1929 – 10 octombrie 1930 la Muncă, Sănătate și Ocrotiri Sociale, secretar general la același departament, 1928-1929, deputat de Hunedoara și senator de Arad, președinte al ASTREI, membru corespondent al Academiei Române din 10 iunie 1920.

Valer Moldovan, avocat, profesor de drept administrativ la Universitatea din Cluj, născut în 5 august 1875 în Câmpeni, Alba. A făcut studii la Universitatea la Cluj și Budapesta, doctor în drept al Universității din Cluj, secretar general în Consiliul Dirigent, decan al Baroului de Turda și președinte al Camerei de Agricultură din acest oraș, național-țărănist. Prezent la Marea Adunare de la Alba Iulia în calitate de delegat al Circumscripției electorale Turda, membru în Marele Sfat,

ales deputat de Turda, 1919, 1926, 1927, 1928, 1930, senator, 1926, 1928, 1932, 1933, vicepreședinte al Senatului, 1928, subsecretar de Stat la Ministerul Cultelor, 14 noiembrie 1929 – 17 iunie 1930, director ministerial al Transilvaniei, 1930, 1933, profesor agregat, 25 ianuarie 1930 și titular, 1 aprilie 1933, de drept canonic, din 1934, la catedra de drept administrativ.

Ion Montani, ziarist, născut în aprilie 1882 în Târnavă Mică, absolvent al Facultății de Drept din Budapesta, colaborator la ziarul „Poporul Român” din Budapesta, 1902, unul din întemeietorii revistei „Luceafărul”, 1902 și colaborator intern, colaborator la ziarul „Lupta”, 1907, redactor și prim redactor la „Tribuna” din Arad, 1907-1912, prim redactor și director al ziarului „Românul” din Arad, 1912-1914. Între 1914-1918, colaborator de pe front al ziarului „Românul” din Arad, decembrie 1918 – decembrie 1919, șeful Propagandei prin Presă, broșuri și foi volante, atașat Consiliului Dirigent. Director al ziarului „Tribuna Nouă”, 1924-1925, director al ziarului „Renașterea Română”, prim-redactor al ziarului „Vestul” din Timișoara, 1930-1931, colaborator la zărele „Dreptatea”, „Lupta”, „Adevărul” etc. și la revistele „Convorbiri literare”, „Cele trei Crișuri”, „Banatul”, „Analele Banatului”, „Viitorul” etc. Opera: Valul care trece, Arad, 1925, Din zile grele, f.a.

Gheorghe Moroian, funcționar, profesor, om politic, născut în 9 iulie 1970 în Satulung, Brașov, studii secundare la Brașov, licențiat al Institutului de Stat Comercial Superior din Antwerp în 1892, laureat al Școlii de științe politice din Paris, 1892-1895, doctor în științe social-economice al Universității din Tübingen în 1897, luptător pentru cauza națională a românilor ardeleni în Belgia și Franța, organizând la Paris o adunare a studenților români, a scris în acest sens articole în „Independance Belge”, „La Justice”, „Journal des Debats”, „Republique française”, între 1907-1909, consul al României la Londra, din 1909, atașat comercial în Austro-Ungaria, Germania, Elveția și Rusia, membru al delegației transilvănene la Conferința de pace de la Paris din 1919, din mai 1919, secretar general la Externe în Consiliul Dirigent

al Transilvaniei, deputat în 1919, 1928-1931, 1931-1932, fondator al revistei „Observatorul economic social”, membru în „Frontul Românesc”, colaborator la „Semănătorul”.

Victor Onișor, profesor universitar, născut în 19 iunie 1874 în comuna Zagra județul Năsăud, într-o familie fruntașă de grăniceri. Studii: școala primară în Zagra, Liceul grăniceresc din Năsăud, doctoratul în drept, examenul de avocat la Universitatea din Budapesta. În timpul studenției este ales președinte al Societății Academice „Petru Maior” din Budapesta. În anii 1897-1898 figurează ca membru în comitetul de redacție al ziarului „Tribuna” din Sibiu. După terminarea studiilor și trecerea examenului de avocat, avocat în Bistrița până în 1914 când este mobilizat, profesor de limba română la Liceul săsesc din Bistrița. Face întreg războiul, la început locotenent apoi căpitan. Ca avocat la Bistrița ia conducerea și organizarea luptei naționale în județ, scoțând pe cheltuială proprie o publicație de afirmare națională, „Gazeta Bistriței”. Căndează la alegerile de deputat din anul 1906 în Cercul electoral Năsăud, cu programul Partidului Național Român, fiind înfrânt cu numai câteva voturi de candidatul guvernului maghiar, voturi aparținând candidaților evrei și unguri, funcționari obligați să voteze cu regimul. La alegerile din anul 1910 este din nou înfrânt datorită terorii exercitată de guvernul maghiar. În 1918 reprezintă Cercul electoral Năsăud la Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Este cooptat în Marele Sfat Național, numit secretar general al Consiliului Dirigent, Resortul Interne și organizează întreaga administrație din Transilvania pe baze românești. În 1919 este ales deputat al Cercului electoral Năsăud, în prima legislatură a Statului român reîntregit, fără contracandidat. Ca profesor de drept administrativ și financiar la Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj, prodecan și decan în mai multe rânduri, contribuie la organizarea învățământului românesc în Transilvania. A fost și vicepreședinte al Secției juridice a „ASTREF” și al „AGRULUI”. A sprijinit mișcarea Băncilor Populare românești din Transilvania, a înființat diferite întreprinderi industriale românești, a îndrumat și organizat meseriașii români din Bistrița. Decorații: „Ordinul Francisc Iosif I”, în 1918 pentru merite militare, „Regele Ferdinand I” în grad de ofițer, pentru merite în lupta pentru Unire, ordinele „Steaua României” și „Coroana României” în grad de comandor pentru merite în cadrul Statului român și cu „Răsplata Muncii” pentru învățământ, clasa I. A murit în 16 mai 1932 într-un sanatoriu din Viena.

Vasile C. Osvadă, economist 1938 și Ministru de Stat, 28 iunie – 4 iulie 1940.

Ștefan Cicio-Pop, om politic, născut în 1 aprilie 1865 în Sigău, Someș. Studii primare și liceale în Gherla și Sibiu, cele universitare la Budapesta și Viena. Din 1891, avocat în Arad. În 1894, la Conferința de la Haga a Uniunii interparla-

mentare, ca trimis al comitetului executiv al Partidului Național. Luptător activ pentru cauza națională, avocat al apărării în procesul Memorandului, deputat de Șiria în Parlamentul de la Budapesta, 1905. În casa lui din Arad s-a pregătit Adunarea de la Alba Iulia, pe care Ștefan Cicio-Pop a deschis-o, a fost ales vicepreședinte al ei la 1 Decembrie 1918. Membru în Consiliul Dirigent ca șef al Resortului de Război. Între 17 decembrie 1918 – 14 martie 1920, ministru de Stat pentru Ardeal, deputat de mai multe ori în Parlament, deputat și președinte al Camerei în 1928-1929 în guvernul Maniu. Amurrit în 16 februarie 1934.

Mihai Popovici, om politic, născut în 21 octombrie 1879 în Brașov. A absolvit Facultatea de Filosofie de la Viena, unde a obținut și doctoratul în drept. A participat la toate mișcărilor politice ale Partidului Național Român din Transilvania. A fost însărcinat cu diferite misiuni importante și a scris articole în mai toate zărele transilvănene pentru cauza românească. În 1916 intră în Armata Română și în 1917-1918 organizează Corpul Voluntarilor Români în Moldova. A participat la Adunarea Națională de la Alba Iulia care îl alege membru în Consiliul Dirigent la Resortul Industriei și Comerțului. Între 5 decembrie 1919-13 martie 1920 este ministru la Lucrări Publice și ad-interim la Finanțe, ministru de finanțe, 6-22 iunie 1927, 16 noiembrie 1928-15 octombrie 1929, când a stabilit leul, noiembrie 1928, de Interne, 7-13 iunie 1930, iar de finanțe, 13 iunie 1930-13 aprilie 1931, de Justiție, 11 august 1932-14 noiembrie 1933. Fruntaș național-țărănist.

Alexandru Russu, episcop greco-catolic al Maramureșului, născut în 1884 în Serbia, Mureș, într-o familie preoțească. A terminat liceul la Blaj, apoi Seminarul central din Budapesta, unde și-a luat doctoratul. În 1910 este hirotonit și numit profesor de Dogmatică la catedra monseniorului dr. Suci din Blaj. Fondator la revistele „Cultura creștină”, 1911, director al ziarului „Unirea”, 1922, canonic de Blaj, 1921, rector al Seminarului teologic și al Academiei Teologice, 1925, deputat și secretar general la Resortul Cultelor.

Ioan Suci, om politic, născut în 14 decembrie 1862 la Șiștaroveț, Timiș, decedat 12 martie 1939 la Chișineu-Criș. Organizator al Adunării Naționale. Funcțiile: deputat național în Parlamentul de la Budapesta, membru în Comitetul Central al Partidului Național din Transilvania, ministru al Organizării și al Propagandei în Consiliul Dirigent, 1918-1920, președinte al Comisiei de unificare, secretar general al Agriculturii și Domeniilor pentru Transilvania, 1920-1921, primpreședinte al Consiliului Superior, 1920-1922, deputat și senator în Parlamentul de la București, șeful Contenciosului Statului, 1922-1929, decan al Baroului Cluj, 1922-1930, notar public la Chișineu-Criș, 1930-1939.

Alexandru Vaida Voevod, om politic, născut în 27 februarie

1872 în Olpret. Studii: Liceul săsesc din Bistrița și Liceul românesc din Brașov, medicina la Universitatea din Viena. Participant activ la manifestările naționale. În 1896 convoacă la Viena un important congres al studențimii, din 1896, ales în comitetul Partidului Național. A practicat puțin timp medicina, la Karlsbad. Pierde la alegerile din 1905, ales cu mare majoritate în 1906 în Camera Ungariei, vorbește aici despre reforma agrară, votul universal, dreptul femeilor de a fi admise la Universitate, contra legii școlare a lui Apponyi. Scos în 1907 din fosta Cameră, revine, din 1910, deputat de Făgăraș, activând în Cameră până în 1918. În toamna lui 1918 participă la Oradea la consfătuirea comitetului, iar în 18 octombrie citește în Parlamentul ungar, Declarația de liberă dispunere de soarta sa, a poporului român din Ardeal și Ungaria, care a produs o mare consternare între deputații maghiari. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia este ales în Consiliul Dirigent, la Externe și delegat în comisia care a prezentat Actul Unirii regelui Ferdinand. Între 17 decembrie 1918 – 1 decembrie 1919 este ministru al Transilvaniei. Între 1 – 5 decembrie 1919 este prim ministru și la ministru la Externe. Tot în 1919 participă la Congresul de pace, iar în toamna aceleiași an este deputat și președinte al noii Camere a României Mari. Ministru de Interne, 16 noiembrie 1928 – 7 iunie 1930 și 13 iunie – 10 octombrie 1930, când organizează Jandarmeria. Prim ministru, 6 iunie – 20 octombrie 1932 și 14 ianuarie – 14 noiembrie 1933, deținând și portofoliile Interne și ad-interim la Externe, 6 iunie – 11 august 1932, ad-interim la Muncă, Sănătate și Ocrotire Socială, 7 – 9 iunie 1932, Externe, 11 august – 20 octombrie 1932 și Industrie și Comerț, 14 iunie – 14 noiembrie 1933. Rupându-se din Partidul Național-Țărănesc, la 12 mai 1933 creează organizația politică „Frontul Românesc”. Ministru de Stat, 10 februarie – 30 martie 1938, consilier de Coroană, 30 martie 1938. Ministru de Stat, 28 iunie – 4 iulie 1940.

Aurel Vlad, om politic, născut în anul 1875 în Orăștie. Doctor în drept la Budapesta. Temperament de luptător, român însuflețit, începe cu câțiva prieteni o puternică mișcare împotriva politicii românești de pasivitate și cere intrarea în viața politică activă. Curentul prinde, ajutat și de două zăre din Orăștie: „Activitatea” și „Libertatea”, 1901. Căndează la Ilia în județul Hunedoara și cu toată teroarea maghiară reușește să intre în Parlamentul Ungariei, 1903, unde cuvântările lui impresionează pe liderii maghiari. La alegerile din 1905 intră din nou în Parlamentul ungar împreună cu încă 14 deputați români. Își face datoria de bun român în cariera publică. În 1918 își pune gaj întreaga sa avere pentru a putea face față noii țări. În Consiliul Dirigent este șeful Resortului de Finanțe, iar în guvernul Vaida este ministru de Finanțe, 5 decembrie 1919 – 23 februarie 1920. Deputat în patru cicluri, 1919 – 1920, 1926 – 1927; în guvernul Maniu a fost ministru al Cultelor, 16 noiembrie 1928 – 14 noiembrie 1929 și de Industrie și Comerț, 14 noiembrie 1927 – 7 iunie 1930. Șef al Partidului Național-Țărănesc din județul Hunedoara, președintele Camerei Agricole și al Consiliului Județean, susține cu banii săi, timp de opt ani ziarul partidului din județ „Solia Dreptății”, în care scrie și articole. Președinte al Consiliului administrativ al Băncii „Ardeleana”, membru în sinoadele și congresele Bisericii Ortodoxe încă din perioada dualistă, șef al organizațiilor de Hunedoara și Severin ale „Frontului Românesc”.

Dizolvarea Consiliului Dirigent

În ciuda dorinței conducătorilor români transilvăneni de a păstra o oarecare autonomie a Transilvaniei în cadrul Regatului Român, Consiliul Dirigent a fost dizolvat de autoritățile de la București pe data de 4 aprilie 1920. Aceasta s-a întâmplat ca urmare a faptului că, la lucrările Conferinței de Pace de la Paris, soluția alipirii Transilvaniei la Regatul României a devenit ireversibilă, motiv pentru care autoritățile de la București n-au mai avut nevoie să facă nici un fel de concesii românilor transilvăneni. Consiliul Dirigent a fost dizolvat, după ce, îndeplinindu-și mandatul dat de Marele Sfat, a dus „în îndeplinire hotărârile de la Alba Iulia, a preluat și a dirigit viața de Stat, s-a îngrijit de serviciile publice”, marele său merit fiind că „a înlocuit stăpânirea străină reîntronând ... stăpânirea românească în Dacia superioară” și aceasta s-a petrecut „fără atrocități, fără siluire omenească și fără întreruperea continuității vieții de Stat, fără nici o cruzime, fără nici o victimă pricinuită de puterea de Stat, ceea ce va fi pentru vecie un titlu de înaltă mândrie a poporului românesc în fața lumii civilizate”.